

Nr 191.

Ankom till riksdagens kansli den 13 juni 1944 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till uppförande m. m. av anstalter för bildbara sinnesslöa.

(3:e avd.)

I propositionen nr 206 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3 mars 1944, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade grunder för statsbidrag till uppförande eller inrättande av anstalter för bildbara sinnesslöa, att tillämpas från och med den 1 juli 1944, dels ock till Uppförande eller inrättande av anstalter för bildbara sinnesslöa för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Kungl. Maj:t har i propositionen nr 205 till innevarande års riksdag framlagt förslag till lagstiftning angående undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. Propositionen bygger på ett av tillkallade sakkunniga den 21 april 1943 avgivet betänkande angående sinnesslövårdens organisation (SOU 1943: 29) och innebär i huvudsak, att särskild skolplikt skall införas för bildbara sinnesslöa barn samt att landsting och städer utanför landsting skola anordna erforderliga anstalter ävensom i övrigt handhava den för ändamålet nödvändiga organisationen.

De sakkunniga hava i anslutning till sitt förslag i nu nämnda hänseende förordat, bland annat, att staten skall lämna bidrag till erforderliga ny- och ombyggnader samt övertaga kostnaderna för lärarpersonalens avlöning, för vilka ändamål statsbidrag hittills icke utgått. Sistnämnda spörsmål ha de sakkunniga upptagit till närmare behandling i ett särskilt, den 19 juli 1943 avgivet betänkande (SOU 1943: 33).

En redogörelse för den befintliga anstaltsorganisationen och de sakkunnigas förslag till utbyggnad av densamma har lämnats i förenämnda lagproposition (s. 13—24). Här må endast erinras om följande.

Enligt sakkunnigförslaget skall för ett eller flera sjukvårdsområden gemensamt finnas en centralanstalt, omfattande skolhem med sinnesslöskola för barn i skolåldern samt, om möjligt, dessutom vårdhem för sinnesslöa barn intill 16 års ålder (upptagningshem) och arbetshem för elever, som avslutat sin skolgång och icke lämpligen kunna utackorderas i familjevård eller för-

söksutskrivnas. Där tillgång finnes till lämpliga enskilda anstalter av ifrågavarande slag, förutsättas dessa kunna genom samarbete inlemmas i organisationen. I städer av viss storlek (minst 40 000 invånare) anses behovet av skolplatser delvis kunna tillgodoses genom inrättande av särskilda externatskolor. Behovet av nya skolplatser beräknas vid ett fullständigt genomförande av skolplikten uppgå till omkring 1 255. Av dessa skulle omkring 440 platser beredas genom ianspråktagande av tvenne paviljonger vid Källshagens sjukhus i Vänersborg, vilka nu äro belagda med sinnessjuka. De sinnessjuka skulle i stället beredas plats å ett nytt statligt sinnessjukhus.

Beträffande frågan om statsbidrag för vårdens utbyggande ha de sakkunniga föreslagit att byggnadsbidrag som tidigare icke utgått inom sinnesslövrården, skall kunna utgå för alla nytillkommande platser, som överstiger det antal, som svarar mot 0,5 ‰ av folkmängden inom upptagningsområdet.

I en sammanställning, som bifogats propositionen såsom bilaga, ha de sakkunniga upptagit det antal platser, till vilka byggnadsbidrag enligt dessa principer skulle utgå.

Beträffande storleken av byggnadsbidraget ha de sakkunniga föreslagit, att detta maximeras till 2 000 kr. per plats, ett belopp som före 1939 svarade mot knappt halva genomsnittliga kostnaden för nybyggnad av sinnesslövanstalter.

Över de sakkunnigas betänkande angående sinnesslövrårdens organisation hava *yttranden* avgivits av medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, statskontoret, flertalet landstings förvaltningsutskott och städer utanför landsting, socialvårdskommittén, 1940 års skolutredning, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, allmänna svenska föreningen för vården om sinnesslöa och fallandesjuka, föreningen för sinnesslöa barns vård, svenska sinnesslöskolornas lärarförbund, svenska läkaresällskapet, svenska provinsialläkareföreningen och svenska psykiatriska föreningen.

Kommunalskatteberedningen har i sitt nyligen avgivna betänkande (SOU 1943: 43) även berört frågan om sinnesslövrårdens organisation och finansiering. Beredningen hyser från sina utgångspunkter närmast den uppfattningen, att sinnesslövrården borde helt förstatligas. Därest huvudmannskapet för sinnesslövrården ansåges böra åvila landstingen och städerna utanför landstingen, borde enligt beredningens mening statens bidrag till vården så ökas, att de i det närmaste täcka kostnaderna för densamma. På de kommunala enheterna borde allenast vila så stor del av kostnaden, som erfordrades för att vidmakthålla intresset för sparsamhet vid vårdens handhavande.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Till frågan om huvudmannskapet för sinnesslövrården har jag tagit ställning i samband med min anmälan av förslaget till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa (prop. nr 205). Därvid förordade jag i likhet med de sakkunniga, att landstingen och städerna utanför landsting skulle i princip åläggas att ansvara för vården av de bildbara sinnesslöa. Jag anslöt mig

också i huvudsak till de sakkunnigas förslag angående utbyggnad av den kommunala sinnesslövärderna, innebärande att för ett eller flera sjukvårdsområden gemensamt skulle anordnas en centralanstalt, omfattande skolhem, upptagningshem för barn och arbetshem, med möjlighet till organiserad samverkan med befintliga enskilda anstalter på området. I viss utsträckning skulle behovet av skolplatser kunna tillgodoses genom inrättande av s. k. externatskolor eller externatplatser i samband med skolhem.

Vid mitt ställningstagande till lagförslaget har jag i likhet med de sakkunniga utgått från såsom skäligt att staten i väsentligt större utsträckning än för närvarande lämnar ekonomisk medverkan till vårdens finansiering. Då det är angeläget, att erforderligt antal platser tillskapas för ett generellt genomförande snarast möjligt av den föreslagna skolplikten för sinnesslöa barn, anser jag mig i första hand böra förorda, att huvudmännen — i motsats till vad hittills varit fallet — skola komma i åtnjutande av statsbidrag för uppförande eller inrättande av nya platser. Härjämte synes mig starka skäl tala för att staten lämnar ökat bidrag till de kommunala och de med dem samorganiserade enskilda sinnesslöanstalternas driftkostnader, inbegripet utgifterna för lärarpersonalens avlöning.

Vid avvägandet av statsbidragens storlek ha de sakkunniga vad angår bidrag till inrättande av nya anstalter utgått från den hittills beträffande byggnadsbidrag till sjukvårdsändamål i allmänhet tillämpade hälftenprincipen och med ledning av byggnadskostnadernas storlek före 1939 förordat ett bidrag av 2 000 kronor per plats. I fråga om driftkostnaderna ha de sakkunniga avsett, att staten i princip skulle bestrida lärarpersonalens hela avlöning, ävensom föreslagit vissa andra jämkningar i nu gällande bidragsgrunder. Ett realiserande av dessa förslag skulle i praktiken innebära, att staten skulle påtaga sig ungefär hälften även av anstalternas totala driftkostnader. Å andra sidan har som nämnts kommunalskatteberedningen från sina utgångspunkter uttalat sig för att, därest icke staten övertog ansvaret för sinnesslövärderna i dess helhet, statsbidragens storlek borde beträffande såväl byggande som drift bestämmas till sådana belopp, att de i det närmaste motsvarade de faktiska genomsnittskostnaderna. Beredningen har därvid tänkt sig, att bidragen alltfjämt skulle fixeras till visst belopp per plats respektive vårdtagare.

För egen del är jag på de skäl, som kommunalskatteberedningen anfört, benägen att i stort sett ansluta mig till sistnämnda linje. I enlighet härmed kommer jag att i det följande föreslå närmare grunder för statens bidrag till anskaffande av nya platser inom den kommunala sinnesslövärderna. Beträffande driftkostnadsbidragen åter äro deras fixerande i viss mån beroende av det förslag till lönereglering för sinnesslöskolornas lärarpersonal, som de sakkunniga framlagt. Skolöverstyrelsen har emellertid för sin del funnit tveksamt, om en lönereglering för ifrågavarande personal nu bör genomföras, och framhållit bland annat, att behovet av lönereglering för vissa andra lärargrupper är än mer trängande. Förslaget synes jämväl tarva kompletterande utredning beträffande vissa lönegradsplaceringar. Härtill kommer, att genomförande av generella löneregleringar för andra personalgrupper under rådande förhållanden ansetts böra anstå. Med hänsyn till vad sålunda anförts är jag icke beredd att nu framlägga förslag till lönereglering för sinnesslöskolornas lärarpersonal. Jag anser mig vid sådant förhållande icke heller böra nu taga ställning till frågan om driftbidragens storlek utan torde därmed böra anstå till nästa års riksdag. Därigenom beredes också tillfälle för Kungl. Maj:t att på grundval av då inkomna remissyttranden bättre bedöma konsekvenserna av ett godtagande av kommunalskatteberedningens förslag i sistnämnda hänseende.

Jag övergår härefter till frågan om byggnadsbidragens närmare utformning.

Byggnadsbidrag bör i enlighet med de sakkunnigas förslag principiellt förbehållas landsting och städer, som icke deltaga i landsting. Den av Stockholms stad väckta frågan om bidrag för om- och tillbyggnad av vissa enskilda anstalter föranleder för närvarande intet annat uttalande från min sida än att framställningar om dylika bidrag i sådana fall, då särskilda skäl för bifall föreligga, torde böra underställas riksdagens prövning. Vissa skäl tala jämväl för de sakkunnigas uppfattning, att bidrag endast bör utgå för det antal nytillkommande platser, som överstiger 0,5 ‰ av folkmängden inom upptagningsområdet. Å andra sidan sakna icke heller de synpunkter, som i landstingsförbundets och en del andra remissyttrandena framförts emot den föreslagna begränsningen, visst berättigande. Ett studium av den vid propositionen fogade bilagan giver tillika vid handen, att en dylik begränsning i vissa fall skulle komma att hårt drabba landsting med svagt skatteunderlag. Jag anser mig därför icke böra tillstyrka de sakkunnigas förslag i denna del utan förordar, att byggnadsbidrag utgår för alla nytillkommande anstaltsplatser.

De sakkunniga ha vidare ansett, att byggnadsbidrag icke bör utgå för externatplatser. Eljest befaras, att externatplatser komma att inrättas i större utsträckning än som i betraktande av deras begränsade uppgift anses önskvärt. Häremot ha i ett flertal remissyttrandena, bland annat av skolöverstyrelsen och svenska stadsförbundet, rests invändningar under framhållande av att externatskolorna för det klientel, för vilket de vore avsedda, vore en fullgod och billig skolform och att det i varje särskilt fall låge i Kungl. Maj:ts hand att avgöra, huruvida statsbidrag skulle utgå eller icke. Med hänsyn till det sålunda anförda och i betraktande av den principiella ståndpunkt till frågan om statens medverkan till vårdens finansiering, som jag intagit, finner jag mig böra förordar, att statsbidrag må utgå även till inrättande av externatskolor. Jag förutsätter dock härvid, att frågan om behovet och lämpligheten av externatplatser i varje särskilt fall göres till föremål för noggrann undersökning och prövning. Någon rätt till byggnadsbidrag för ändamålet skall alltså icke föreligga.

Ett fixerande av bidragets storlek erbjuder vissa svårigheter med hänsyn till de olika uppgifter rörande byggnadskostnaden per nybyggd plats, som under utredningens gång framkommit, varierande mellan 4 000 och 10 000 kronor. Då det enligt de sakkunnigas uppfattning icke föreligger anledning att stimulera huvudmännen till nybyggnader och därmed ej heller att göra en uppdelning av statsbidraget, alltefter som fråga är om nybyggnad eller ombyggnad, synes det mig lämpligt att tills vidare bestämma statsbidraget till 4 000 kronor per plats. Härjämte torde böra gälla, att bidraget i intet fall må överstiga 75 procent av den verkliga kostnaden för platsernas anordnande. Genom sistnämnda begränsning skulle viss överensstämmelse vinnas med gällande grunder för statsbidrag till folkskolebyggnader, vilket synes i och för sig lämpligt, varjämte särskilda bestämmelser för statsbidrag till inrättande av externatskolor inom sinnesslövärderna icke torde bli erforderliga.

Statens kostnader för den utbyggnad av landstingens och icke-landstingsstädernas sinnesslövärd, som påkallas av skolplikstens genomförande, torde enligt dessa grunder kunna uppskattas till i runt tal 3 500 000 kronor.

De nya statsbidragsgrunderna torde böra gälla från och med den 1 juli 1944, med möjlighet för Kungl. Maj:t att, då skäl därtill äro, bevilja bidrag för anstalter, vilkas uppförande eller inrättande påbörjats men ej avslutats före denna tidpunkt. För nästa budgetår torde det vara tillfyllest att för ändamålet avse ett belopp av 200 000 kronor, vilket bör anvisas i form av reservationsanslag under riksstatsens femte huvudtitel.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser rörande villkoren för statsbidragens utgående.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag bygger på den förutsättningen, att lands-
tingen och städerna utanför landsting skola — i överensstämmelse med ett
i propositionen nr 205 framlagt förslag — i princip åläggas att ansvara för
vården av de bildbara sinnesslöa. Sistnämnda proposition har i nu berörda
avseende godkänts av riksdagen efter förslag av andra lagutskottet (utlåtan-
de nr 55), som bland annat anfört, att utskottet vid sitt ställningstagande be-
aktat, att Kungl. Maj:t i nu förevarande proposition nr 206 intagit den stånd-
punkten, att huvudparten av kostnaderna för ifrågavarande verksamhet skall
täckas genom statsbidrag.

Utskottet.

I förevarande proposition framläggas förslag allenast rörande grunder för
statens bidrag till anskaffande av nya platser inom den kommunala sinnes-
slövärdens. Med frågan om driftbidragens storlek har ansetts böra anstå till
nästa riksdag. Byggnadsbidraget föreslås skola utgå med 4 000 kronor per
nyinrättad plats, dock i intet fall med belopp, överstigande 75 procent av
den verkliga kostnaden för platsernas anordnande.

Statsutskottet tillstyrker de av Kungl. Maj:t föreslagna bidragsgrunderna.
Icke heller har vad i förevarande sammanhang i övrigt anförts och före-
slagits givit utskottet anledning till erinran.

Under återopande härav får utskottet hemställa,

att riksdagen må

a) godkänna de grunder för statsbidrag till uppförande
eller inrättande av anstalter för bildbara sinnesslöa, som för-
ordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 3
mars 1944, att tillämpas från och med den 1 juli 1944,

b) till *Uppförande eller inrättande av anstalter för bildbara
sinnesslöa* för budgetåret 1944/45 under femte huvudtiteln an-
visa ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Stockholm den 13 juni 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 189.